

„Hogyan él mostanában, kedves barátom?
Gondolom, úgy, ahogyan én szeretnék élni.”
(R.M.R.)

8 Papp Máté

AZ ANGYAL TOLLVEZETŐJE

Rilke-levelek

Olyan *tapogatózó tétova-
sággal* veheti kézbe Rilke
összegyűjtött, magyarra
fordított levelezését az
olvasó, mint ahogyan a
szerző pályája elején elin-
dult a költővé válás útján.

Báthori Csaba „hívó”, mo-

numentális munkája tehát lehetőséget ad arra, hogy fokról-fokra bejárjuk az életmű főbb állomásait, végigkísérjük annak mindennapjait, ezzel együtt pedig arra is, hogy egy-egy pillanatra részeseülhessünk a – túlzó misztifikáció nélkül – rilkei revelációnak nevezhető látásmódban: *a tények mögötti valóság* megnyilatkozásában. Vagyis, hogy valamilyen szinten magunk is a Rilke-féle költői létmód *látnoki élességének* fénytörésében pillantsuk meg a világba vetett valóságelemeket, a természet évszakváltó rezdüléseit vagy a művekben időtlenített tér alakzatait. „Az idő leperreg róla, s ahogyan így dolgozik, életének minden, minden áldott napján: érinthetetlennek tűnik, szentségesnek és szinte névtelennek.” – olvashatjuk a mesterként tisztelt Rodinról az egyik levélben, de az idézetben felsorolt tulajdonságok Rilkére is vonatkoztathatóak, aki a megannyi szellemi rokonnal, lelki társal és pártfogóval ápolt kapcsolat ellenére rendre kerüli a társas érintkezés külső formáit, nem kíván részt venni az egyszerűség kedvéért most szekularizált világként meghatározott környezet kisajátításában, illetve nem tud mit kezdeni az identitás vagy a személyesség fogalmával sem. Tulajdonképpen ezek a levelek sem kezelhetőek olyan közlésekként, amelyek csak és kizárólag egy-egy személyhez szólnak, hiszen Rilke majd minden esetben a címzettek túlra postázza küldeményeit. Ugyanakkor saját magából is éppen annyit tár fel, amennyit az állandó alkotás aurájában szépségre tud fordítani. És ez egyáltalán nem kevés. Sőt, mivel a szerzői személyiség szinte *bármely metamorfózisában* túlmutat önmagán, majd minden esetben kitérülkozó konfesszióként hatnak az általa megragadott és átadott tapasztalatok. „A szörnyűség világa soha nem tartalmazhat annyi tagadást és undort, hogy a művészi megragadás sokrétű akciója ne valami nagyszerű, pozitív fölösleggel ruházná föl, s ne úgy ábrázolná, mint létüzenetet, létakaratot: *mint egy angyalt.*”

Anélkül, hogy belemerülnénk Rilke sajátos ange(l)ológiájába, érdemes magunk elé képzelni azokat a helyszíneket, ahol a folyamatos költözésben (mondhatni búcsúzásban) lévő költő megfordult, s kivételesen otthonosan

érezte magát. Elsősorban Thurn-Taxis hercegnő *roppant távlatú, tengerre toronyozó* Trieszt-beli kastélyát idézhetjük meg, mely „csak ível és ível föl a magasba, és esze ágában sincs, hogy bármit, bármilyen vágyat teljesítsen; csakis tulajdon természetének engedelmessé válik, mintha már jelen se volnánk.” Nem a *Duinói elégiák* „iszonyú angyalai” szárnyalnak be hasonlító ívet, miközben közönyös közelségbe ereszkednek a földhöz, hogy aztán kiáltásukat elnyelve lépjenek túl az embereken, mélységes csendjükben mégis magukkal ragadva minket? A Rilke által belakott lélektorony lépcsőin úgy járnak-kelnek ezek a félig lírai, félig spirituális lények, hogy alig lehet megismerni őket: van, hogy nem a költő kísértőit, hanem saját sorsunk vissza-visszatérő jelenségeit ismerhetjük föl bennük. Ez az ismerős idegenség lesz az, ami az adott *jelenség intenzitásával* ugyanazokat a képzeteket és érzeteket keltheti, mint mondjuk maguk a Rilke-versek. Mert a levelek a költői művek háttérben húzódó kontextusaként is fellapozhatók – ahogy arról olykor a fordító lábjegyzetei is tanúskodnak –, de olyan rendhagyó episztolákként is értelmezhetőek, melyek végül is megszüntetik a bennük foglalt „lét-üzenetek” személyre szabottságát, mégis minden címzettet bevonnak legbensőbb bűvkörükbe. Itt viszont – akárcsak *Rilke sírfeliratának* esetében – azzal a telített ürességgel kell szembesülniük, ami jelképesen a rózsa rejtekében őrzött semmiből kibomolva, szírmot hullatva hordja magában a létezés *tiszta ellentmondását*; a mulandóság s az örökkévalóság *szóba nem férő* foglalatát.

A Niké becenevű titokzatos hölgynek írt müncheni levelében Rilke a *rejtett benső bágyság jeleiről* számol be, mondván „már csak nagy ritkán, mintegy tévedésből szólít meg mélyebb közlendőivel egy-egy dolog, de nem kívánja, hogy jelentős és egyenértékű formában teremtessem újra, belülről.” Egy másik helyen pedig a következőket vallja meg: „...ha ez szégyen, hát akkor vállalom azt a szégyent, hogy én így – teljes mértékben – függök a külső körülményektől, – ezen képtelen vagyok változtatni...” A látszólag minden külsőségtől független szellem szárnyaszegettsége, a támogatók jóvoltából anyagilag biztosított munka kegyvesztett kedélye lelohasztja a költő koncentrációképességét, felfokozott lélekjelenlétét. A teremtő magány így időről időre a magára hagyatottság *bebábozódott állapotának pókhálóruhájával* vonja be a költőt, akinek toronybeli ablaka kívülről nézve akár befalazottnak is tűnhet. Talán mégsem egy elidegenedett, művi életet őriznek a kastély falai.

„Hogyan él mostanában, kedves barátom? Gondolom, úgy, ahogyan én szeretnék élni.” – írja kis frázisszerűséggel egyik ismerősének Rilke abból az idegenségből, ahonnan már nem lehet továbblépni, és ahonnan a visszavagyodás sem lehet teljesen átélhető. Bár az is igaz, hogy a levélforma megejtő

áttetszőséggel tükrözi a költő egyre távolodó, az itt maradókat mégis minduntalan (kb. tíz-tizenkétezer levél maradt fent a hagyatékban) megszólító alakját... Cseke Ákos *Mennyi boldogságot bír el az ember?* című esszéketetének

10 címadó írása mellett érvel – miközben el is határolódik az általa vizsgált művészi magatartástól – hogy az alkotásért életükkel áldozó emberek (Rilkét kiemelten ide sorolja) a boldogságot, mint olyat azért nem bírhatják, mert az óhatatlanul kárára válna teremtő tevékenységüknek, illetve annak a kifejezőerőnek, amely nem jöhet létre egy megállapodott, kiegyensúlyozott, beérkezett élet keretei között. Valóban akad ezzel kapcsolatos kitétel a levelezésben is: „...igaz, hogy néha a boldogságnak is ürügyül kell szolgálnia, hogy beavasson minket abba, ami természeténél fogva meghalad bennünket.” Vajon mibe avathatnak be minket ezek a levelek a különböző életrajzi adalékokon és egyéb érdekességeken (például ki lehet az az 1914-es párizsi feljegyzésben említett *vadidegen magyar festő?*) kívül? Kérdés, hogy képesek vagyunk-e azokra a szintlépésekre, melyeket Rilke életműve valósággal megkövetel tőlünk? Kérdéses az is, hogy mennyire tudjuk (ha el-sajátítani nem is) elfogadni az imént említett boldogságfelfogást, egy-egy levél erejéig hittel közeledve a világ transzcendens tényeihez? Amelyek lehet, hogy nem is a poétikus szólamok patetikus magasságaiban érhetők tetten, hanem abban a mindenki számára ismerős (vagy épp kiismerhetetlen) *összített rendben, amit véletlennek nevezünk.*

*

Mielőtt a fentebbi szövegváltozat elkészült volna, a Rilke-levelek ígézetében már egyszer megírtam *azt*, amit a dokumentumot tartalmazó pendrive (szabad fordításban: tollvezető!) szerencsétlen elhagyása után már nem igazán tudtam újból előhívni. Vajon Rilke földöntúli tollvezetői is hasonlóan váratlan suhanással tűntek el *túlvetett* tekintete elől? Vagy azért hagyták időről-időre magára – magukkal ragadva a költői szemlélet szem elől tévesztett tárgyát – , hogy ismét kénytelen legyen belemerülni *abba* a szótlan csendbe, melyet a műbe foglalt boldogság(?) felfoghatatlan jelenléte hagyott rá? Így állhatott ő is a toronyszoba ablakánál, mielőtt végleg feladta a leveleket. „(M)int az angyal, aki – miután épphogy megemésztettük üzenetét – életünk következő fordulópontján ismét az arcunkba mered.” (*Napkút Kiadó, Bp. 2014*)